

Sygn. akt IV CSK 454/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 marca 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Maria Szulc

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

Protokolant Hanna Kamińska

w sprawie z powództwa O. Spółki Akcyjnej w Ł. przeciwko J. M.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej

w dniu 21 marca 2014 r.,

skargi kasacyjnej pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 15 lutego 2013 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego
rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu, pozostawiając temu Sądowi
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

„O.” Spółka Akcyjna (poprzednio O. spółka z ograniczoną odpowiedzialnością) domagała się zasądzenia od pozwanej J. M. w postępowaniu nakazowym kwoty 383.265,87 zł wraz z odsetkami ustawowymi do dnia 13 stycznia 2011 r. oraz kosztami procesu. W uzasadnieniu powództwa, wskazała, że pozwana współpracowała z podmiotem H. sp. z o.o. w Ż., na podstawie umowy sprzedaży nr 7667/08, będąc dłużniczką wręczyła temu sprzedawcy weksel niezupełny, który posiadacz weksla uzupełnił na kwotę 409.318,97 zł, stanowiącą sumę jej zobowiązań. Następnie spółka H.. sp. z o.o. wezwała pozwaną do zapłaty tej kwoty, a później na podstawie umowy z dnia 3 listopada 2010 r. przełała tę wierzytelność na rzecz powódki, która poinformowała pozwaną o przelewie i wezwała do zapłaty kwoty 383.265,87 zł.

Nakazem zapłaty z dnia 21 stycznia 2011 r., Sąd Okręgowy w B. uwzględnił powództwo. Pozwana w zarzutach od nakazu zapłaty domagała się oddalenia powództwa i zarzuciła, że w dniu przelewu wierzytelności i w dniu indosowania, tj. 18 listopada 2010 r. weksel nie był uzupełniony, gdyż powódka załączyła do wezwania do zapłaty „projekt wypełnionego weksla”, więc nabywca weksla nie mógł powoływać się na ograniczenia w podnoszeniu zarzutów względem posiadacza weksla, podniosła też zarzut wypełnienia weksla niezgodnie z porozumieniem i zarzut nieważności umowy sprzedaży nr 7667/08. Wniosła również o zobowiązanie powódki do przedłożenia deklaracji wekslowej oraz domagała się obniżenia ceny sprzedaży paszy nabytej od H. z uwagi na jej niewłaściwą jakość.

Wyrok z dnia 4 lipca 2011 r., którym Sąd Okręgowy w B. utrzymał w mocy nakaz zapłaty wydany przeciwko pozwanej, został uchylony przez Sąd Apelacyjny na skutek jej apelacji a sprawa została przekazana Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

W wyniku ponownego rozpoznania sprawy, Sąd Okręgowy uchylił zaskarżony nakaz zapłaty, oddalił powództwo i obciążył powódkę kosztami procesu. Sąd Okręgowy ustalił, że pozwana nabyła od H. spółki z o.o. w Ż. paszę dla indyków i wydała sprzedawcy weksel własny w celu zabezpieczenia ceny sprzedaży. Wobec braku terminowych płatności za paszę strony umowy zawarły dnia 9 grudnia 2008 r. ugodę, ustalając sposób spłaty długu wynoszącego wówczas

312.975,89 złotych. Pozwana nie wywiązała się z tej ugody. Dowody, jakie przedstawiła do zarzutów od nakazu zapłaty wskazywały, że zapłaciła sprzedawcy łącznie 202.546,06 złotych. Większości wpłat dokonała w 2010 r. W dniu 6 kwietnia 2010 r. sprzedawca wezwał na piśmie pozwaną do zapłaty długu z weksla podając, iż był zmuszony wypełnić go na kwotę 409.318,97 złotych z datą płatności na 16 kwietnia 2010 r. Dnia 22 listopada 2010 r. powódka poinformowała pozwaną, że na podstawie umowy z dnia 3 listopada 2010 r. nabyła wierzytelność od sprzedawcy w drodze przelewu. Następnie pismem z dnia 29 listopada 2010 r. wezwała pozwaną do wykupu weksla i zapłaty kwoty 383 265,87 złotych. W spisie załączników do tego pisma powódka wskazała, że doręcza „projekt wypełnionego weksla”. Na tej podstawie Sąd Okręgowy uznał, że w dniu 29 listopada 2010 r. weksel nie był jeszcze uzupełniony. Ponadto pozwana przedstawiła dokumenty, które miały dowodzić spłaty zadłużenia wobec spółki H., w łącznej kwocie 338.000 złotych. Sąd Okręgowy przyjął, że możliwe jest zbycie przez indos praw z weksla niezupełnego i w takim przypadku dłużnik może podnosić zarzuty ze stosunku podstawowego, jak też, że w razie zakwestionowania poprawności wypełnienia weksla przez indosatariusza dłużnik może domagać się przedstawienia wyliczenia kwoty wekslowej w celu weryfikacji zgodności uzupełnienia weksla z porozumieniem wekslowym. Sąd Okręgowy oddalił powództwo albowiem powódka nie wskazała sposobu i podstaw wyliczenia żądanej sumy wekslowej i nie przedstawiła deklaracji wekslowej, a pozwana wykazała, że zapłaciła sprzedawcy za paszę kwotę wyższą.

Na skutek apelacji powódki, Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że utrzymał w mocy nakaz zapłaty z dnia 21 stycznia 2011 r. i obciążył stronę pozwaną kosztami procesu.

W ocenie tego Sądu ciężar wykazania, że powódka nabyła weksel w stanie niezupełnym, spoczywał na pozwanej, która tego faktu nie wykazała. W takiej sytuacji skuteczne zarzuty ze stosunku podstawowego łączącego ją z indosantem (H. sp. z o.o.) mogłaby podnosić gdyby wykazała istnienie przesłanek wskazanych w art. 10 i 17 ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. - Prawo wekslowe (Dz. U. Nr 37, poz. 282 ze zm. - dalej jako „pr. weksl.”). Pozwana nie wykazała, że w tej sprawie zachodzą szczególne okoliczności pozwalające na odstępianie od zasad wskazanych w tych przepisach, nie twierdziła nawet, że powódka nabyła weksel w

złej wierze albo przy nabyciu dopuściła się rażącego niedbalstwa lub działała świadomie na jej szkodę. Ponieważ na wekslu nie było wzmianki o częściowej zapłacie długu, według Sądu Apelacyjnego pozwana mogłaby podnieść wobec powódki zarzut częściowej lub całkowitej spłaty zadłużenia tylko wtedy, gdyby powódka wiedziała, że zapłata ta została dokonana, bądź nabywając weksel przez indos, działała na szkodę wierzyciela.

Pozwana J. M. wniosła skargę kasacyjną od wyroku Sądu drugiej instancji. Zarzuciła w niej naruszenie:

1. art. 10 i 17 pr. weksl. przez ich niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że przewidziane w tych przepisach ograniczenia dopuszczalności podnoszenia zarzutów wobec posiadacza weksla dotyczą również posiadacza weksla, który nabył zabezpieczoną tym wekslem wierzytelność na podstawie umowy przelewu, w konsekwencji czego Sąd I instancji nie uwzględnił podniesionych przez pozwaną zarzutów subiektywnych, w tym zarzutu zapłaty wierzytelności objętej wekslem;
2. art. 509 w zw. z art. 513 § 2 k.c. poprzez jego niezastosowanie, pomimo iż należało przyjąć, że powód sukcesyjnie wstąpił do stosunku podstawowego z pozwaną, a tym samym pozwanej przysługiwały przeciwko powodowi wszelkie zarzuty, które miała przeciwko zbywcy w chwili powzięcia wiadomości o przelewie;
3. art. 6 k.c. w zw. z art. 10, 11, 14 i 17 pr. weksl. poprzez jego błędną wykładnię przez przyjęcie, że to na dłużniku wekslowym spoczywa ciężar dowodu, że weksel został przeniesiony na powoda w drodze indosu jako niezupełny;
4. art. 6 k.c. w zw. z art. 10 i 17 k.c. pr. weksl. poprzez jego błędną wykładnię polegającą na uznaniu, że pomimo przedłożenia przez pozwaną pokwitowań zapłaty kwoty przewyższającej zobowiązanie wekslowe, powód nie był zobowiązany dowieść, że pokwitowanie dotyczy innego długu;
5. art. 10 i 17 pr. weksl. poprzez jego błędną wykładnię wyrażającą się w stwierdzeniu, że przedłożone przez pozwaną potwierdzenia zapłaty nie stanowią dowodu, że wierzytelność objęta wekslem została przez pozwaną

zapłacona, pomimo iż powód nie wskazał, z jakich konkretnie faktur lub not odsetkowych wywodzi swoje roszczenie, nie podał za realizację których dostaw towaru żąda zapłaty, jak również nie przedstawił stosownego wyliczenia sumy wekslowej.

Na tej podstawie pozwana wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i oddalenie apelacji powoda oraz zasądzenie od powoda na rzecz pozwanej kosztów procesu za postępowanie apelacyjne, ewentualnie o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzut zapłaty sumy wekslowej, niepokwitowanej na wekslu, ma charakter subiektywny, gdyż nie wynika z samego weksla. Jest to zarzut oparty na stosunkach osobistych zachodzących pomiędzy dłużnikiem a określonym wierzycielem. Zgodnie z art. 17 pr. weksl., osoby, przeciwko którym dochodzi się praw z weksla, nie mogą wobec posiadacza zasłaniać się zarzutami opartymi na stosunkach osobistych z wystawcą lub poprzednimi posiadaczami, chyba że posiadacz nabywając weksel działał świadomie na szkodę dłużnika. Wyłączenie to, odnoszące się ze względu na treść art. 103 pr. weksl. także do weksla własnego, ma na celu ochronę osoby trzeciej nabywającej weksel w sposób wskazany w prawie wekslowym przed występującymi poza treścią weksla zarzutami przysługującymi dłużnikowi wekslowemu przeciwko poprzednim posiadaczom weksla.

Jak wynika z pisemnych motywów zaskarżonego wyroku, Sąd drugiej instancji uzależnił skuteczność podniesienia wobec indosatariusza zarzutu wypełnienia weksla niezgodnie z porozumieniem jak również spełnienia świadczenia ze stosunku podstawowego, którego wykonanie zabezpieczał weksel od spełnienia dodatkowych warunków przewidzianych w art. 10 i 17 pr. weksl., które powinien wykazać dłużnik wekslowy a mianowicie, że posiadacz weksla nabył weksel w złej wierze albo przy nabyciu weksla dopuścił się rażącego niedbalstwa lub też działał świadomie na szkodę dłużnika. Stanowisko to oparte zostało na ustaleniu, że wystawiony przez pozwaną weksel *in blanco* został

uzupełniony przed jego indosowaniem, przy czym w ocenie Sądu ciężar dowodu, że powódka nabyła weksel w stanie niepełnym spoczywał na pozwanej.

W skardze kasacyjnej słusznie zarzuca się zastosowanie wobec pozwanej ograniczeń w stawianiu zarzutu spełnienia świadczenia ze stosunku podstawowego i to niezależnie od tego czy przedmiotowy weksel *in blanco* był indosowany przed, czy po jego wypełnieniu. Nie można bowiem poprzestać wyłącznie na stwierdzeniu przeniesienia przez indos praw z niewypełnionego weksla, które mogłoby wprawdzie usprawiedliwić stanowisko Sądu (zob. m.in. wyroki Sąd u Najwyższego z dnia 21 czerwca 2002 r., V CKN 1242/00, niepubl.; z dnia 16 kwietnia 2002 r., V CKN 1107/00, OSNC 2003/4/55), ale trzeba nadto uwzględnić bezsporną okoliczność, że do indosowania przedmiotowego weksla doszło w połączeniu z przelewem wierzytelności, którą weksel zabezpieczał.

Dostrzegając występujące wcześniej rozbieżności w orzecznictwie w przedmiocie zapewnienia indosatariuszowi ochrony przewidzianej w art. 17 pr. weksl. (zob. wyrok z dnia 6 grudnia 1929 r., C 254/29, OSP 1930, poz. 330, w którym, na tle podobnych rozwiązań rozporządzenia o prawie wekslowym z dnia 14 listopada 1924 r. Sąd Najwyższy przyjął, że przeciwko prawnemu posiadaczowi weksla przyjemca (akceptant) może wystąpić z wszystkimi zarzutami, które mu służą z podstawowego stosunku prawnego przeciwko wystawcy weksla, jeżeli niezależnie od indosu, dokonanego przez wystawcę na rzecz jego obecnego posiadacza, wystawca cedował mu także wierzytelność stanowiącą podstawę weksla. W innych natomiast wyrokach z dnia 13 lutego 2003 r., sygn. akt III CKN 909/00 i III CKN 567/01 Sąd Najwyższy stanął na stanowisku, że osoba nabywająca weksel własny w drodze indosu jest chroniona przez art. 17 pr. weksl. przed możliwością powoływania się przez wystawcę na jego stosunki osobiste w remitentem także wtedy, gdy w drodze przelewu nabyła od remitenta wierzytelność, przysługującą mu wobec wystawcy ze stosunku podstawowego będącego podstawą wystawienia weksla) Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 26 kwietnia 2012 r. (sygn. akt III CZP 6/12, OSNC 2012/12/137) przyjął, że jeżeli remitent przeniósł weksel własny przez indos i dokonał również na rzecz indosatariusza przelewu wierzytelności, którą weksel zabezpieczał, wystawca tego weksla może przeciwstawić indosatariuszowi zarzut częściowej zapłaty sumy

wekslowej, mimo że zapłata nie została uwidoczniiona na wekslu. W uzasadnieniu tego stanowiska, które podziela skład Sądu Najwyższego rozpoznający skargę kasacyjną pozwanej, wskazano, że w wyniku przelewu na nabywcę przechodzi ogół uprawnień przysługujących dotychczasowemu wierzycielowi, który zostaje wyłączony ze stosunku zobowiązaniowego, jaki go wiązał z dłużnikiem. Stosunek zobowiązaniowy nie ulega zmianie, natomiast zmieniają się osoby uczestniczące w nim po stronie wierzyciela. Zachodzą tym samym podstawy, by twierdzić, że jeżeli remitent przeniósł weksel własny przez indos i dokonał również na rzecz indosatariusza przelewu wierzytelności ze stosunku podstawowego łączącego go z wystawcą, którą weksel zabezpieczał, indosatariusz wstąpił w miejsce zbywcy w stosunek podstawowy i stał się jego stroną. W takiej sytuacji traci rację bytu przewidziane w art. 17 pr. weksl. wyłączenie dopuszczalności przeciwstawienia indosatariuszowi zarzutów opartych na stosunkach osobistych dłużnika z poprzednimi posiadaczami weksla. Nie można wówczas przyjmować, że nie była mu znana treść tego stosunku, sposób zabezpieczenia wynikającej z niego wierzytelności i fakt jej zaspokojenia. W takim wypadku odpada potrzeba ochrony nabywcy weksla przed zarzutem niewidoczniionej na wekslu częściowej zapłaty sumy wekslowej przez wyłączenie dopuszczalności zarzutów, których dotyczy art. 17 pr. weksl., i to bez względu na to, czy przelew miał miejsce przed nabyciem weksla, czy po dokonaniu tej czynności.

Poza uzasadnionym zarzutem skargi kasacyjnej, dotyczącym pominięcia jednoczesnego nabycia przez indosatariusza w drodze przelewu wierzytelności zabezpieczonej wekslem, brak podstaw do zastosowania w sprawie art. 17 pr. weksl. może wynikać także z innej przyczyny, którą należałoby uwzględnić na tle dokonanych dotychczas w sprawie ustaleń faktycznych. Istotne w tym zakresie są ustalenia, że zgodnie z tekstem weksla termin płatności sumy wekslowej został wyznaczony na dzień 16 kwietnia 2010 r., a do indosowania weksla i przelewu wierzytelności, której wykonanie weksel zabezpieczał doszło dnia 3 listopada 2010 r. a więc po upływie terminu płatności weksla i po upływie terminu ustanowionego dla protestu z powodu niezapłacenia sumy wekslowej. Protest z powodu niezapłacenia sumy wekslowej w przypadku weksla własnego płatnego

w oznaczonym dniu powinien być dokonany zgodnie z art. 44 ust. 3 w związku z art. 103 pr. weksl. w jednym z dwóch dni roboczych następujących po pierwszym dniu w którym można wymagać zapłaty nakazujący liczenie wspomnianego terminu właśnie od upływu pierwszego dnia, w którym można wymagać zapłaty. Dokonując wykładni tej normy Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 7 maja 2004 r., III CK 563/02, OSNC 2005/5/88) wskazał, że liczenie zawartego w niej terminu następuje od upływu pierwszego dnia, w którym można wymagać zapłaty. W tym samym wyroku Sąd Najwyższy podniósł, że zgodnie z art. 20 ust. 1 zdanie drugie pr. weksl, indos po proteście z powodu niezapłacenia lub po upływie terminu ustanowionego dla protestu ma tylko skutki zwykłego przelewu. W myśl tego uregulowania, do oświadczenia wierzyciela wekslowego skierowanego na przeniesienie praw z weksla, złożonego po proteście z powodu niezapłacenia lub po upływie terminu ustanowionego dla protestu (zwanego indosem poterminowym), mogą mieć zastosowanie tylko przepisy Prawa wekslowego o formie indosu. Poza tym przepisy Prawa wekslowego o indosie nie mają zastosowania do takiego oświadczenia, a wyłącznie miarodajne są w tym zakresie normy dotyczące przelewu wierzytelności (art. 509-516 k.c.). Jest tak dlatego, że weksel z chwilą sporządzenia protestu z powodu niezapłacenia sumy wekslowej lub upływu terminu do sporządzenia protestu, choćby posiadacz został zwolniony od dokonania protestu (art. 46 pr. weksl.), traci charakter papieru wartościowego przeznaczonego do obiegu. Z tą chwilą odpada więc potrzeba stosowania do niego tych wszystkich przepisów Prawa wekslowego, których założeniem jest ochrona bezpieczeństwa i pewności obrotu wekslowego.

Z tych względów należy podzielić stanowisko wyrażone przez Sąd Najwyższy w wymienionym wyroku z dnia 7 maja 2004 r., że wobec posiadacza, który nabył weksel w wyniku indosu poterminowego, nie stosuje się art. 17 pr. weksl., lecz art. 513 k.c. Ponieważ indos po proteście lub upływie terminu do protestu ma skutki przelewu dłużnik może posiadaczowi weksla, który żąda od niego zapłaty sumy wekslowej przeciwstawić nie tylko zarzuty, jakie ma osobiście wobec niego, ale i - zgodnie z art. 513 k.c. - wszelkie zarzuty przysługujące mu względem indosanta w chwili powzięcia wiadomości o indosie. W przypadku, gdy indosowany przez remitenta był weksel własny będący uprzednio wekslem in

blanco, oznacza to w szczególności możliwość bronienia się przez wystawcę przed żądaniem indosatariusza za pomocą zarzutów dotyczących nieprawidłowego uzupełnienia weksla przez indosanta bez ograniczeń przewidzianych w art. 10 ustawy z 1936 r. - Prawo wekslowe (tak też Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 11 maja 2012 r., II CSK 507/11, niepubl. jak również w wyrokach z dnia 3 listopada 2010 r., V CSK 131/10, niepubl.; z dnia 30 października 2008 r., IV CSK 249/68, niepubl.; z dnia 30 października 2008 r., IV CSK 249/08, niepubl. oraz z dnia 15 maja 2008 r., I CSK 488/07, OSNC-ZD 2009/1/11).

Jak wynika z dotychczasowych rozważań wywodów już tylko z podanych przyczyn brak było podstaw do zastosowania w sprawie ograniczeń przewidzianych w art. 10 i 17 pr. weksl.. W ten sposób doszło nie tylko do naruszenia wskazanych przepisów ale także stało się bezprzedmiotowe rozpatrywanie kwestionowanego w skardze kasacyjnej, a przyjętego przez Sąd drugiej instancji takiego rozkładu ciężaru dowodu, który miałby nakładać na dłużnika wekslowego obowiązek wykazania, że weksel został przeniesiony przez indos w stanie niezpełnym.

Odnosząc się do zarzutu naruszenia art. 6 k.c. w związku z art. 10 i 17 pr. weksl. w związku z przedstawieniem przez pozwaną dowodów wpłat na poczet zadłużenia wobec spółki H. trzeba przede wszystkim podnieść, że rozważania Sądu drugiej instancji w tym zakresie nie opierały się w pełni na zasadzie rozkładu ciężaru dowodu. Sąd drugiej instancji uznał przedstawione przez pozwaną dowody za nieistotne, koncentrując się na wynikającym z art. 17 pr. weksl. wymaganii działania powódki na szkodę pozwanej. Wadliwość tego stanowiska została wykazana wyżej. Niemniej jednak wymaga podkreślenia, że już w pozwie opartym na wekslu, powódka wskazała stosunek podstawowy jako dodatkowe źródło zobowiązania pozwanej. Wobec tego, jeśli strona pozwana podniosła zarzut wykonania tego zobowiązania przez spełnienie świadczenia pieniężnego odpowiadającego wysokości zobowiązania i na tę okoliczność przedstawiła cały szereg dowodów, to na stronie dochodzącej roszczenia spoczywa teraz obowiązek wykazania, że wpłaty dokonane przez pozwaną nie wyczerpują całości zadłużenia ze stosunku podstawowego.

Nie ma uzasadnionych podstaw do uwzględnienia zarzutu naruszenia art. 10 i 17 pr. weksl. w sposób wskazany w skardze kasacyjnej a mianowicie przez stwierdzenie, że przedłożone przez pozwaną pokwitowania nie stanowią dowodu, że wierzytelność objęta wekslem nie istnieje lub też istnieje ale w mniejszych rozmiarach. Wymienione przepisy Prawa wekslowego regulują jedynie kwestie dopuszczalności podnoszenia określonych zarzutów przez dłużników wekslowych. Nie odnoszą się natomiast do znaczenia i mocy dowodów przedstawianych dla usprawiedliwienia tych zarzutów.

Wobec tego, że jednak część zarzutów skargi kasacyjnej pozwanej okazała się uzasadniona, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji.